

GÜNÜMÜZDE TUNGUZLAR DİL DURUMU, NÜFUS, COĞRAFYA

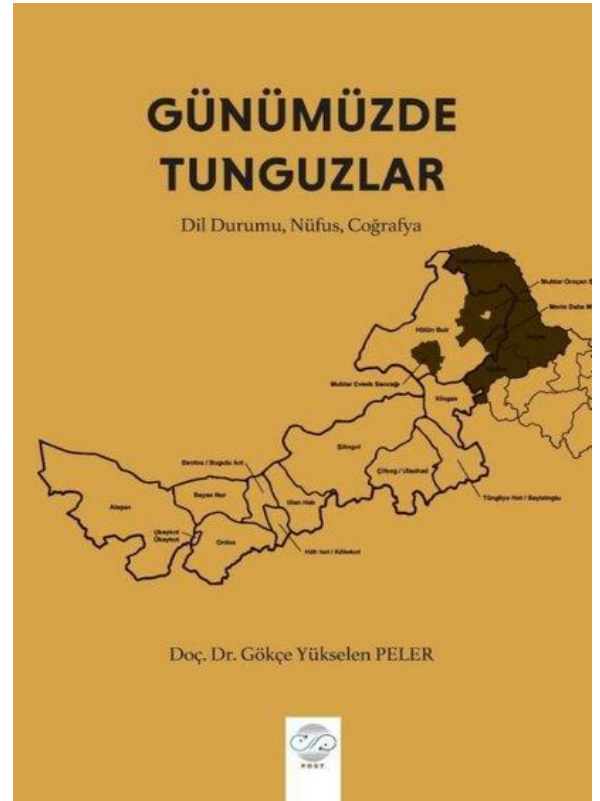
Peler, Gökçe Yükselen (2024). Günümüzde Tunguzlar Dil Durumu, Nüfus, Coğrafya,
İstanbul: Post Yayınevi, 208 s., ISBN 978-625-6297-20-3.

Tuğçe Burcu DEMİR¹

Tunguzca yaklaşık 15 farklı dilden oluşan Japonya, Çin Halk Cumhuriyeti, Moğolistan ve Rusya Federasyonu'na yayılmış orta büyüklükte bir dil ailesidir. Demografik açıdan konuşur sayısı az olduğu için küçük bir dil ailesidir. Bu dil ailesi ciddi olarak yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Hatta bazı Tunguz lehçeleri yakın zamanda belgenmiş olmasına rağmen şimdiden yok olmuştur (Janhunen, 2023: 1).

Mançu dışındaki Tunguz dilleri, uluslararası akademik çevrelerde ilk kez 18. yüzyılda Rusya hizmetindeki Alman doğa bilimcilerinin yayınları aracılığıyla tanınmıştır. P. S. Pallas, Karşılaştırmalı Sözlüğü (1786–1789) eserinde, Evenki ve Even ile birlikte Mançu'yu da kapsayan dokuz farklı “Tunguz” çeşidine ait sözcük verileri sunmaktadır (Janhunen, 2023: 4).

Tunguzlar, yaşadıkları her ülkede yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan bir millettir (Peler, 2024:11;169). Tunguzluk bilimi üzerine Türkiye’de az sayıda çalışma vardır. Gökçe Yükselen

¹ Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, E-posta: tugceburcudemir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6053-8035.

Peler tarafından hazırlanan *Günümüzde Tunguzlar Dil Durumu, Nüfus, Coğrafya* adlı kitap ile bu boşluğun doldurulması hedeflenmiştir.

Doç. Dr. Gökçe Yükselen Peler tarafından *Günümüzde Tunguzlar Dil Durumu, Nüfus, Coğrafya* adlı kitap 2024 yılında yayımlanmıştır. Peler, Tunguzcanın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu belirterek dillerin yok olmasının halkların da yok olacağı anlamına gelmediğini de ifade etmektedir. Peler tarafından yazılan bu kitap Tunguzları dil, nüfus ve coğrafya bakımından nesnel bir şekilde ele alan Tunguzlar üzerine yazılmış en son ve en kapsamlı çalışmadır.

Günümüzde Tunguzlar Dil Durumu, Nüfus, Coğrafya adlı kitap yedi ana bölüm ve alt bölümlerden oluşmaktadır:

Kısaltmalar

Ön Söz

1. Giriş

2. Günümüzde Rusya Federasyonu'nda Tunguzlar

3. Günümüzde Japonya'da Tunguzlar

4. Günümüzde Moğolistan'da Tunguzlar

5. Günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti'nde Tunguzlar

6. Sonuç

7. Kaynakça

Dizin

Giriş (11-67. Sayfalar) kısmı *Tarihçe ve Tunguz Dili Hakkında Umumi Malumat* ana başlıklarından oluşmaktadır. *Tarihçe* bölümü *Erken Devirler, 17. Yüzyıl, 18. Yüzyıl, 19. Yüzyıl, Rus ve Çin Yayılmasının Tunguzlar Üzerindeki Tesiri ve 20. Yüzyıl* alt başlıklarından oluşmaktadır. *Tunguz Dili Hakkında Umumi Malumat* bölümü ise *Tunguzcanın Ana Vatanı ve Tarihî Devirleri Meseleleri, Tunguzca Ses Hususiyetlerinin Altay Dilleri İçerisindeki Yeri, Günümüzde Tunguzca Lehçeleri ve Yayılma Alanları, Tunguz Halklarını ve Lehçelerini Tasnif Çalışmaları* alt başlıklarından oluşmaktadır. *Tarihçe* (13-47. Sayfalar) bölümünde, Tunguz adlandırılmasının tarihi seyir içindeki kullanımı, Tunguzların atalarının kim olduğu ve vatanlarının neresi olduğuna dair çeşitli görüşlere yer verilmiştir. Tunguzların yaşadığı bölgelere, nüfuslarına, siyasi durumlarına, Ruslar ile yapılan savaşlarına ve isyanlarına,

Tunguzların azınlıkta kalarak erimelerine ve Rusların iskanlarına, sosyal hayatlarına değinilmiştir. 1917 Devrimi ve devrimin art alanında yapılan çalışmalar, Evenk ve Even Tunguzları arasında ilk defa ayırım yapılması, kolektifleştirme çalışmaları ve bunun Tunguzlara olan yansımaları, Tunguzların sosyal hayatları ve nüfus sayısındaki düşüşlerden kapsamlı bir şekilde bahsedilmiştir. *Tunguz Dili Hakkında Umumi Malumat* (47-67. Sayfalar) bölümünde ise Tunguzcanın J. Von Strahlenberg tarafından Tatar dilleri adı altında tasnif edilmesiyle başlayan tarihi süreçte dil ailesindeki yerinden ve buna dair görüşlerden bahsedilir. Ana Altaycadaki ses denklikleri Altay dilleri ile kıyaslanarak bir tablo üzerinden gösterilmiştir. Tunguzcanın konuşulduğu coğrafya ve Tunguz lehçelerinin dair yapılan tasniflere de değinilmiştir.

Günümüzde Rusya Federasyonu'nda Tunguzlar (68-108. Sayfalar) bölümü *Even Tunguzları, Evenk Tunguzları, Nanay Tunguzları, Negidal Tunguzları, Oroç Tunguzları, Udegey Tunguzları, Ulça Tunguzları, Uylta veya Orok Tunguzları, Tazlar ve Sonuç* alt bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümde Rusya Federasyonu'nda yaşayan Tunguzların yaşadıkları yerler, nüfusları, dil durumları, inançları ve sosyal yaşamları gibi durumlara değinilmiştir. Rusya Federasyonu'nda resmî olarak sekiz farklı Tunguz halkı yaşamaktadır. Tazlar da Tunguz olarak kabul edilirse bu sayı dokuza çıkmaktadır. Peler, bu durumun gerçeği yansıtıp yansıtmaması konusunun tartışmalı olduğunu ifade eder. Çünkü bugün ayrı ayrı halklar olarak kabul edilen Tunguz halklarının geçmişte aynı halkların alt kolu olarak bilindiğini belirtir. Tunguzlar, Rusya tarihi açısından önemlidir. Çarlık döneminde Ruslar, Tunguzlar sayesinde Sibiry halkları ile irtibat kurmuşlardır. Tunguzlar, 1940 yılına kadar geleneklik göçebe hayatlarını devam ettirmişlerdir. Bu yüzden Sibiry'nın dört köşesine dağılmışlardır. Günümüzde Rusya Federasyonu'nda Tunguzlar; Kuzey'de, Sibiry'da, Yenisey kıyılarından Sahalin adasına kadar ve Kutup bölgesinden Büyük Okyanus kıyılarına kadar olan Uzak Doğu bölgelerinde yaşamaktadırlar. Rusya Federasyonu'nda en kalabalık Tunguz halkı Evenk Tunguzlarıdır. En az Tunguz halkları ise Oroç Tunguzları (441 kişi) ile Uyltra veya Orok Tunguzları (300-400 kişi). Oroç Tunguzcasının konuşurunun kalmadığı düşünülmektedir. Tunguzlar yaşadıkları bölge ve sosyal durumlarına göre iki dillidirler. Sadece yaşlı olanlar Tunguzcayı çok iyi bir şekilde kullanırlar.

Günümüzde Japonya'da Tunguzlar (109-111. Sayfalar) bölümünde Japonya'da yaşayan Uylta veya Orok Tunguzları hakkında bilgi verilmiştir. Orok Tunguzları, Japonya'nın en büyük ikincisi adası olan Hokkaydo adasında yaşamaktadırlar. Japonya'da yaşayan Tunguzlar Sahalin adası kökenlidir. 1950 yılından itibaren her yıl Abaşiri'de *Oroçon-no hi-matsuri* 'Oroçon Ateş

Festivali' düzenlenmektedir. Festivalin amacı Sahalin'den göç eden Orok Tunguzları, Gilyaklar ve Aynular tarafından doğum yerlerini hatırlamak, atalarını anmak ve iyi talih için dua etmektir. Orok Tunguzları, Japon dil bilimciler sayesinde bilim âleminde yer edinmişlerdir.

Günümüzde Moğolistan'da Tunguzlar (112. Sayfa) bölümünde Moğolistan'da yaşayan Evenk Tunguzları ve Moğollaşmış olan Moğolistan Hamniganları hakkında bilgi verilmiştir. Günümüzde merkezî Kuzey Moğolistan'da, Buryatistan hududu yakınlarında, İro Nehri'nin yukarı kısımlarında 2000 civarı Evenk Tunguzu yaşamaktadır. Moğolistan Hamniganları ise Kuzeydoğu Moğolistan'da Kerulen ve Onon Nehirlerinin kaynak bölgelerinde dağınık bir şekilde yaşamaktadırlar. Peler, Evenk Tunguzlarının dil durumları hakkında bilgi olmadığını belirtir.

Günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti'nde Tunguzlar (113-167. Sayfalar) bölümü *Evenk Tunguzları (Solon Evenk Tunguzları, Mançurya Ren Geyiği Tunguzları, Hamnigan Evenk Tunguzları), Oroçen Tunguzları, Heje Tunguzları (Nanay veya Hejen Tunguzları, Kilen Tunguzları, Kyakala (Udegey) Tunguzları), Mançu Tunguzları, Sibe Mançu Tunguzları ve Sonuç* ana ve alt başlıklarından oluşmaktadır. Çin halk Cumhuriyeti'nde yaşayan Tunguzlar hakkında bilgi verilmektedir. Günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti sınırları içerisinde Heilongciang eyaleti, İç Moğolistan ve Doğu Türkistan Tunguzların yoğun olarak yaşadığı bölgedir. Günümüzde bu ülke sınırları içerisinde çeşitli Tunguz lehçe ve ağızlarını konuşan resmî olarak tanınmış beş milliyet bulunmaktadır. Bu Tunguz topluluklarının konuştukları lehçenin ülkedeki beş tabakalı diller hiyerarşisi içerisinde üçüncü tabaka ve aşağısında yer aldığı görülmektedir. Burada yaşayan Tunguz topluluklarının konuştukları lehçelerin kendi içinde tasnif edilmesi hususunda bir fikir birliğinin oluşmadığı da belirtilmektedir. Evenk kimliği altında tasnif edilen üç Tunguz öbeğinin dillik durumları birbirinden farklıdır. Oroçen Tunguzları, muhtar bir ilçeye sahip olmalarına rağmen ana dili kullanımı bakımından çok iç açıcı durumda değildirler. Çin'de yaşayan Tunguz toplulukları içerisinde dil bakımından en kötü durumda olan Heje Tunguzlarıdır. Yazı diline sahip olan Mançu Tunguzcası konuşma dili olarak yok olmak üzeredir. Mançu Tunguzları, Çin Halk Cumhuriyeti'nin ikinci büyük azınlık milliyetidir. Çin nüfusunun %10,7'sini Mançu Tunguzları oluşturmaktadır. Mançu Tunguzcası kendi alfabesine sahip olan tek Tunguz lehçesidir. Peler, gelecekte dilini yaşatma ihtimali olan iki Tunguz topluluğunun her ikisinin de Çin'de yaşadığını belirtmektedir. Bunlardan birisi Doğu Türkistan'da yaşayan Sibe Mançu Tunguzları diğeri ise İç Moğolistan'da yaşayan Solon Tunguzlarıdır.

Sonuç (169-172 s.)

Kaynakça (173- 184 s.)

Dizin (185-208 s.)

Doç. Dr. Gökçe Yükselen Peler'in hazırladığı *Günümüzde Tunguzlar Dil Durumu, Nüfus, Coğrafya* adlı kitap Peler'in de deyimiyle Tunguz halklarını bir bütün olarak ele alan ilk çalışmadır. Peler, eserinin bu alanda bir girizgâh niteliği taşıdığını ifade etmiştir.

Günümüzde Tunguzlar Dil Durumu, Nüfus, Coğrafya adlı kitap Türkiye'de Tunguzluk çalışmalarına katkı sağlayacak alanında öncü, özgün ve önemli bir eserdir. Tunguzluk bilimine bu denli eşsiz bir katkıda bulunan Peler'e teşekkür ediyor, çalışmalarının devamını diliyoruz.

Kaynakça

- Janhunen, J. (2023). Tungusic as a Language Family. A. Vovin, J. Alonso de la Fuente, & J. Janhunen (Dü) içinde, *The Tungusic Languages* (s. 1-18). Londra ve New York: Routledge.
- Peler, G. Y. (2024). *Günümüzde Tunguzlar Dil Durumu, Nüfus, Coğrafya*. İstanbul: Post Yayınevi.